

Redactor: Elena Marinescu

Coperta: Mona Velciov

Traducerea a fost făcută după originalul în limba engleză: Alexander Schmemmann, *Of Water & The Spirit. A Liturgical Study of Baptism*, St Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York.

© St Vladimir's Seminary Press, 1974

© Editura Sophia, pentru prezenta ediție

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale- a României

SCHMEMANN, ALEXANDER

Din apă și din duh: un studiu liturgic al Botezului /

Alexander Schmemmann; trad. din lb. engleză:

Alexandru Mihăilă. – București: Editura Sophia;

Alexandria: Editura Cartea Ortodoxă, 2009

Bibliogr.

ISBN 978-973-136-134-5; ISBN 978-606-529-035-8

I. Mihăilă, Alexandru (trad.)

265.1:284.57

Părintele Alexander Schmemmann sau redescoperirea unei viziuni integrale

Alexander Schmemmann s-a născut la 13 mai 1921¹ în actuala capitală a Estoniei, Tallinn, numită până în 1918 Reval (în rusă Revel). Tatăl său era estonian, iar mama rusoaică. Ulterior, familia lui s-a mutat în Franța. Aici, între 1940 și 1945, Alexander a urmat cursurile Institutului Teologic Ortodox Sfântul Serghe (St Serge) din Paris. Se căsătorește cu Juliana (Liana) Ossorguine, fiind apoi hirotonit în 1946 preot. De asemenea, după absolvirea institutului, a devenit cadru didactic, predând între 1945 și 1951 Istoria Bisericească.

În 1951 se mută în Statele Unite, continuând să predea Istorie Bisericească, dar și Teologie Liturgică la Seminarul Teologic Ortodox Sfântul Vladimir, ca-

¹ Vezi Alexander Golitzin, „Alexander Schmemmann” în: Patrick W. Carey / Joseph T. Lienhard, *Biographical Dictionary of Christian Theologians*, Greenwood Press, Westport Connecticut, Londra, 2000, pp. 455-456.

o redescoperire a izvoarelor patristice și a practicii autentice în fața noilor provocări ale lumii secularizate.

Părintele Schmemann constată captivitatea gândirii teologice ortodoxe în tiparele occidentale, care au dus la pseudomorfoze periculoase. Fărămișarea din *curriculum* academic între diversele discipline teologice a produs din păcate îndepărtarea de la viziunea integrală a Bisericii primare și a Părinților. Părintele Schmemann încearcă de aceea recuperarea vieții bisericești de la începuturi, când cultul era expresia directă a învățaturii, fără osificări în formule scolastice. Marea Taină de inițiere în viața creștină, Sfântul Botez, urmat de Taina Mirungerii, devine astfel un exemplu pentru programul de redescoperire a legăturii dintre Scriptură, Sfinți Părinți și cult.

Interesant că pentru titlu părintele Schmemann optează pentru formula biblică din *Ioan* 3, 5 (ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, „din apă și din Duh”), și nu pentru formula liturgică din rânduiala Tainei (διὰ ὕδατος καὶ πνεύματος, „prin apă și prin Duh”). Scriptura devine fundamentul învățaturii care se probează prin actele cultice, în care simbolul nu rămâne doar o simplă analogie, ci este deschiderea către împărtășirea reală din ceea ce este simbolizat.

Pentru a înțelege mai bine miza reală a demersului părintelui Schmemann, se cuvine un exemplu. Teologia academică se axează pe o înțelegere impersonală a cultului, a Sfintelor Taine, ca mijloace de dobândire a harului. Totuși părintele subliniază dobândirea Duhului Sfânt, legătura cu Sfânta Treime Însăși la intrarea unei noi persoane umane în comuniunea poporului lui Dumnezeu.

Părintele Schmemann se ferește de definiții, iar notele bibliografice devin mai degrabă jaloane pentru o aprofundare ulterioară. Stilul adoptat este foarte familiar, cu repetiții, formulări simple, legături cu aspecte concrete contemporane. Citită împreună cu *Euharistia*, cealaltă lucrare similară, *Din apă și din Duh* se propune drept o cateheză a creștinilor adulți care au uitat (sau nu au cunoscut niciodată) poziția lor ca membri ai Bisericii, Trupul lui Hristos.

Traducerea de față nu dorește a-i face concurență celei literare a părintelui prof. Ioan Buga, apărută în 1992. Părintele profesor are un merit deosebit, fiind un adevărat artist al cuvântului. Totuși, traducerea sa nu conține capitolul al cincilea și ultim al cărții, așa că din acest punct de vedere prezenta traducere ar fi prima completă în limba română. Noul demers se datorează programului de publicare al Editurii Sophia, care intenționează să ofere cititorului român opera integrală a părintelui Alexander Schmemann.

Citările biblice au fost făcute după *Biblia sinodală* (*Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Ed. IBMBOR, București, 2008). De asemenea trimiterile au respectat abrevierile folosite în *Biblia sinodală*. Numerotarea psalmilor a fost făcută după original, în paranteză dreaptă fiind însă pus numărul după *Septuaginta*, reflectat și în *Biblia sinodală*.

Pentru citările liturgice, am folosit *Molitfelnicul*, tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Teoctist, Ed. IBMBOR,

București, 2006. Am pus între paranteze drepte cuvintele care se regăsesc în plus fie în *Molitfelnicul* românesc, fie în textul folosit de părintele Schmemann.

Alexandru Mihăilă

INTRODUCERE

Spre redescoperirea Botezului

1.

În trecut, în timpul „perioadei de aur” a Liturghiei creștine, Taina Botezului era săvârșită în noaptea pascală, ca parte componentă din prăznuirea anuală a Paștelui¹. Chiar și astăzi, mult după ce legătura din-

¹ Despre legătura liturgică dintre Botez și prăznuirea Paștelui, v. Tertullian: „Paștele oferă ziua cea mai solemnă pentru Botez, pentru că atunci s-au petrecut Patimile Domnului nostru și în ele suntem botezați... După aceasta, Cincizecimea este o perioadă foarte potrivită pentru fixarea Botezului, pentru că în timpul ei Învierea Domnului nostru a fost făcută cunoscută de mai multe ori între ucenici și atunci harul Duhului Sfânt a fost dat prima oară...” (*De Baptismo* 19). V., de asemenea, descrierea Botezului răsăritean din Ierusalim, în *Pelerinajul Etheriei*, E.C. Whitaker, *Documents of the Baptismal Liturgy*, ed. a II-a, Londra, 1970, pp. 41-44. Pentru Biserica din Constantinopol, cf. Codex Barberini, fol. 260 ș.u., în Whitaker, *op. cit.*, p. 69 ș.u. La sfârșitul sec. al IV-lea, Botezul era săvârșit și de Crăciun, de Epifanie [Bobotează] sau de Cincizecime (cf. A. Baumstark, *Comparative Liturgy*, trad. F. Cross, pr. B. Botte, Westminster, Md., 1958, pp. 158-159). Este important totuși că, din punct de vedere liturgic, prăznuirea Crăciunului și a Epifaniei [Bobotezei] este chiar și astăzi structurată după prăznuirea Paștelui, iar în cărțile de *Tipic* vechi ambele sărbători sunt menționate ca „Paști – sărbătoare de

tre cele două slujbe a fost ruptă, ritualurile baptismale și slujba pascală păstrează încă o pecete de neșters a conexiunii și a interdependenței lor inițiale¹. Totuși mulți creștini nu sunt conștienți de aceasta. Mulți nu știu că slujba Paștelui este în primul rând o Liturghie baptismală; că, atunci când aud în ajunul Paștelui citirea biblică despre trecerea prin Marea Roșie sau despre cei trei tineri în cuptor sau despre Iona în pantecele chitului, ascultă cele mai vechi „paradigme” ale Botezului și participă la marea priveghere baptismală. Ei nu știu că bucuria care iluminează noaptea sfântă, când răsună vestirea măreață „Hristos a înviat!”, este bucuria celor care „în Hristos s-au botezat, în Hristos s-au îmbrăcat”, care erau „îngropați cu El prin Botez în moarte, pentru ca, precum Hristos a înviat din morți prin slava Tatălui”, tot așa ei să meargă „întru înnoirea vieții” (Rom. 6, 4). Mulți creștini nu au învățat că Paștele ca sărbătoare liturgică și Postul Mare ca pregătire liturgică pentru Paște s-au dezvoltat inițial din săvârșirea Botezului; că Pascha [Paștele], „sărbătoarea sărbătorilor”, este cu adevărat împlinirea Botezului și că Botezul este cu adevărat o taină pascală.

trei zile”, „Paști” însemnând aici includerea Botezului în prăznuirea lor. V., de asemenea, L. Bouyer, *The Paschal Mystery*.

¹ V. la Vecernia din Sâmbăta Mare (vecernie care era începutul mării privegheri pascale) caracterul baptismal al lecturilor din Vechiul Testament, cf. P. Lundberg, *La typologie baptismale dans l'ancienne Église*, Uppsala, 1942 și J. Daniélou, *Bible and Liturgy*, Notre Dame, 1956; înlocuirea *Trisagionului* (vechiul imn de intrare sau procesiune) prin stihul: „Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și-mbrăcat. Aliluia!”; citirea din Noul Testament a textelor baptismale: *Rom. 6* și *Mat. 28* etc.

Știind toate acestea înseamnă mai mult decât a învăța un capitol interesant de arheologie liturgică. Este de fapt singura cale către o înțelegere mai amplă a Botezului, a semnificațiilor sale în viața Bisericii și în viața noastră în calitate de creștini. Și de această înțelegere mai amplă a tainei fundamentale a credinței și a vieții creștine avem astăzi nevoie, mai mult decât orice.

De ce? Pentru că, spunând foarte simplu, Botezul este *absent* din viața noastră. Desigur, este încă acceptat de către toți ca o necesitate evidentă. Nu este combătut, nici chiar pus la îndoială. Este săvârșit în permanență în bisericile noastre. Este, cu alte cuvinte, „luat ca atare”. În ciuda acestui fapt, îndrăznesc să spun că într-un sens foarte concret el rămâne absent și că această „absență” este astăzi cauza multor tragedii din Biserică.

Botezul este, mai întâi, absent din *Liturghia* Bisericii, dacă prin Liturghie înțelegem ceea ce termenul *leitourgia* a însemnat întotdeauna: un act integral în care întreaga Biserică, adică întreaga comunitate, este implicată, la care realmente participă. Nu este oare adevărat că, din punct de vedere liturgic, Botezul a devenit astăzi o celebrare familială privată, săvârșită de regulă în afara cultului integral al Bisericii, mai exact în afara *leitourgiei*? Nu este adevărat că cineva poate merge regulat la Biserică ani de zile fără să participe la niciun Botez, fără să cunoască măcar cum este acesta săvârșit?

Fiind astfel absent din Liturghie, Botezul este absent, firește, din *spiritualitatea* noastră. Un creștin din vechime știa, de exemplu, că Paștele în fiecare an es-

te o prăznuire a propriului său Botez, a propriei sale intrări în și participări la viața lui Hristos celui Înviat. Știa că Învierea lui Hristos era din nou arătată și reafirmată în acest act al regenerării și renașterii prin care noii membri erau integrați „întru înnoirea vieții”. Creștinul de astăzi însă nu se mai pune nici pe el, nici Biserica în legătură cu Botezul. Știe, desigur, că a fost botezat și că acel Botez este o condiție necesară pentru apartenența sa la Biserică. Dar această cunoștință rămâne abstractă. Nu este legată de Biserică în calitate de comunitate a celor care au murit cu Hristos și cărora le-a fost dată o nouă viață în El. Spiritualitatea sa nu mai este astfel baptismală, precum era cea a creștinilor de la început. Botezul pentru el a încetat să mai fie o realitate permanentă și o experiență care îi iluminează întreaga viață, un izvor nesecat de bucurie și speranță. Este menționat undeva pe certificatul de Botez, dar cu siguranță nu în memoria sa de creștin. Iar el nu mai trăiește Paștele și Cincizecimea, Crăciunul și Boboteaza [Epifania], și de fapt întreaga Liturghie a Bisericii, în legătura lor directă cu Botezul, ca realități ale căror semnificație și eficacitate în Biserică sunt împlinite în și prin Botez.

În sfârșit, încetând să mai hrănească spiritualitatea creștină, Botezul și-a pierdut în mod evident puterea să modeleze concepția creștină despre lume, adică atitudinile noastre de principiu, motivațiile și hotărârile. Nu există astăzi nicio „filosofie de viață” creștină care să cuprindă totalitatea existenței noastre, atât familia, cât și profesia, istoria, cât și societatea, morala, cât și fapta. Pur și simplu nu e nicio diferență între „valorile” și „idealurile” acceptate în cadrul comuni-

tății creștine și altele din afară. Un creștin astăzi poate fi un „membru de nădejde al parohiei”, în timp ce trăiește după standarde și filosofii de viață care nu au nimic de-a face cu credința creștină, dacă nu chiar îi sunt opuse fațăș.

Un creștin din trecut știa nu numai la nivel intelectual, dar și cu întreaga sa ființă, că prin Botez a fost pus într-o relație radical nouă cu toate aspectele vieții și chiar cu „lumea” însăși; că a primit, odată cu credința, o concepție radical nouă despre viață. Botezul era pentru el punctul de plecare și, de asemenea, temelie „filosofiei de viață” creștine, a unei permanente direcționări care îl conducea cu fermitate de-a lungul întregii sale existențe, oferindu-i răspunsuri la toate întrebările sau rezolvându-i toate problemele.

Această temelie este încă aici cu noi. Botezul se săvârșește. Dar a încetat să fie înțeles ca ușa care duce spre o nouă viață și ca puterea de a lupta pentru păstrarea și dezvoltarea în noi a acestei noi vieți.

2.

Aceasta este consecința tragică a ceea ce pentru mulți ar părea o dezvoltare secundară și pur exterioară: transformarea Botezului într-o ceremonie privată, încetarea de a mai fi inima Liturghiei și a spiritualității Bisericii. Dintr-un punct de vedere formal – dogmatic sau canonic –, ar părea neimportant. Oare nu este Botezul valid indiferent de câți oameni participă, de timpul și locul săvârșirii, de cantitatea de apă folosită? Totuși chiar existența unui asemenea „punct de vedere” arată cât de profund despărțită de adevăra-